

АНОТАЦІЯ

Іваницький А.М. Захист права власності юридичних осіб в практиці Європейського суду з прав людини. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право. – Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова Хмельницької обласної ради, Хмельницький, 2021.

Дисертація є комплексним науковим дослідженням цивільно-правового регулювання захисту права власності юридичних осіб через призму практики Європейського суду з прав людини, під час якого виокремлено та встановлено характеризуючі особливості такого захисту, а також розроблено та сформульовано пропозицій щодо удосконалення національного цивільного законодавства України з метою підвищення ефективності захисту права власності юридичних осіб на національному рівні.

За результатами дисертаційного дослідження виокремлено конкретні ознаки неурядової організації, яким має відповідати юридична особа, яка звертається за захистом своїх цивільних прав до Європейського суду з прав людини, а саме: цілі та мета створення не мають бути пов'язані з державним, публічним управлінням, вказаною юридичною особою не здійснюються функції державної влади, державного управління, публічного управління або їхню частину, залежно від порядку створення це має бути юридична особа приватного права.

Удосконалено наукову ідею щодо необхідності приведення у відповідність та автентичності перекладу статті першої Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод на українську мову та уточнення заголовку статті першої Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод як «Захист права власності» в офіційному перекладі на українську мову.

Запропоновано авторську додаткову ознаку концепції «майна», а саме, ефективність користування такого майна, проте яка виникає лише щодо майна

юридичної особи. Така ознака пояснюється тим, що саме вказані суб'єкти використовують майно з необхідним рівнем забезпечення для досягнення певного необхідного та бажаного результату, прогнозованого ефекту, результативного процесу, проєкту та, відповідно, за умови відсутності вказаного явища зазнають певних негативних наслідків на у вигляді зменшення обсягу діяльності або навіть припинення своєї діяльності.

Запропоновано авторську класифікацію форм захисту права власності юридичних осіб залежно від ієрархії юрисдикцій, а саме: виділено національну та міжнародну форму захисту, до останньої якої було віднесено захист, який здійснюється міжнародними установами, організаціями, членом яких є України, або безпосередньо, або через відповідні судові установи, в тому числі, Європейським судом з прав людини та окремо виділено щодо останнього специфічні ознаки як форми захисту права власності юридичних осіб: наднаціональність, найвища та остаточна юридична сила рішення, субсидіарність.

У дослідженні набуло подальшого розвитку класифікація способів захисту цивільних прав Європейським судом з прав людини та запропоновано наступні критерії класифікації: за суб'єктним складом заявників (особи, неурядові організації, зокрема юридичні особи, або групи осіб); за характером цивільних прав, що захищаються (майнові, немайнові права або майнові та немайнові права); залежно від характеру негативного впливу на цивільне право (правопорушення, протиправні дії держави, інших суб'єктів які не визнаються суб'єктами злочину чи адміністративного правопорушення).

Сформульована позиція, що здійснення юридичною особою права власності як окремого цивільного права та здійснення юридичною особою свого суб'єктивного цивільного права є рівнозначними за змістом та насиченням, адже в результаті такого здійснення потреба юридичної особи у матеріальних благах задовольняються через можливості, які виявляються саме під час здійснення такого суб'єктивного права власності, тобто, таке здійснення юридичною особою свого суб'єктивного права власності виражається як квінтесенція самого права власності.

У дисертаційній роботі доведено тотожність понять «обмеження права власності юридичних осіб» та «обмеження здійснення права власності юридичних осіб», зважаючи на те, що вони характеризують певні активні дії, поведінку через запровадження певних дозволів, заборон, обмежень, які фактично ускладнюють здійснення юридичною особою свого суб'єктивного права власності, внаслідок звуження змісту та/або обсягу суб'єктивного права власності такої юридичної особи.

Зроблено висновок про те, що втручанням держави у право власності юридичних осіб в контексті практики Європейського суду з прав людини є поведінка, яка характеризується активними діями із звуження змісту та/або обсягу суб'єктивного права власності юридичної особи, та, як наслідок, обмеження здійснення права власності нею, що має відповідати межам правомірності такого втручання.

Обґрунтовано позицію щодо відповідності дій держави під час втручання у право власності юридичної особи межам правомірного втручання, зокрема, виокремлено та встановлено такі основні вимоги: законність, врахування інтересу суспільства та дотримання справедливої рівноваги.

Розкрито змістове насичення вимоги «законності», яка ставиться до меж правомірного втручання держави у право власності юридичних осіб, яка має відповідати таким критеріям: доступності, чіткості та передбачуваності наслідків його застосування, а також закону, який знаходиться в основі такої вимоги, має відповідати принципу верховенства права.

Під час дослідження дістало подальшого розвитку наукова думка щодо неможливості формування конкретних та чітких критеріїв, які Європейський суд з прав людини бере до уваги під час здійснення оцінки та співвідношення приватного та суспільного інтересу в аспекті врахування «інтересу суспільства». Така вимога ставиться Європейським судом з прав людини до меж правомірного втручання у право власності юридичних осіб, зважаючи на те, що в кожному конкретному випадку беруться до уваги усі істотні та індивідуальні обставини

фабули справи. Тому для Європейського суду з прав людини важливим є дослідження та врахування «інтересу суспільства» щоразу у межах нової справи.

З'ясовано, що правова природа практики Суду відмінна від прецеденту в його класичному розумінні, як нової, загальнообов'язкової та незмінюваної норми права, навпаки свобода розсуду, яка наявна в розпорядженні у Суду, притаманна усталеній судовій практиці, адже Суд не обмежений у своїх діях щодо слідування або відступу від своєї попередньої практики, тому, що фактично здійснює динамічну правозастосовну та правоінтерпретаційну діяльність щодо положень Конвенції та статті першої Протоколу до Конвенції в умовах сьогодення та з метою забезпечення головної цілі прийняття вказаного міжнародного договору – ефективний захист прав власності юридичної особи.

Встановлено розуміння правової природи практики Європейського суду з прав людини як усталеної судової практики або прецеденту романо-германської правової системи, адже Європейський суд з прав людини фактично здійснює динамічну правозастосовну та правоінтерпретаційну діяльність щодо положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в умовах сьогодення та з метою забезпечення однієї із цілей прийняття вказаного міжнародного договору – ефективний захист прав власності юридичної особи.

З'ясовано, що національна судова система та практика найвищих національних судових інстанцій, в особі Верховного Суду, у сфері захисту прав власності юридичних осіб рухається в напрямку ототожнення своєї практики як квазі-прецедентної, що характерно для практики Європейського суду з прав людини та, відповідно, Верховний Суд здійснює формування власної єдиної правозастосовної практики щодо таких категорій спорів, що, сприяє розвитку національної судової системи у напрямку проєвропейських стандартів, принципів та цінностей.

Запропоновано наукову позицію, що практика Європейського суду з прав людини має застосовуватись національними судами під час здійснення судочинства у справах щодо захисту прав власності юридичних осіб як невід'ємний елемент національного цивільного законодавства, шляхом звернення

до змісту статті першої Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, правової позиції Європейського суду з прав людини щодо змісту статті першої Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та одночасного здійснення самостійного тлумачення норм статті першої Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, тим самим створюючи власне праворозуміння положення статті першої Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та розвиваючи національну судову практику.

За результатами проведеного дослідження запропоновано такі зміни в національне цивільне та цивільне процесуальне законодавство.

Ключові слова: право власності, Європейський суд з прав людини, юридична особа, захист прав власності, неурядова організація, міжнародна форма захисту цивільних прав, майно, межі правомірного втручання, законність, інтерес суспільства, справедлива рівновага, національне цивільне законодавством України, практика Європейського суду з прав людини, пілотні рішення Європейського суду з прав людини.

SUMMARY

Ivanytskyi A.M Protection of property rights of legal entities in the case law of the European Court of Human Rights. – Qualifying scientific paper, manuscript copyright.

The dissertation on obtaining a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 081 Law. – Leonid Yuzkov Khmelnytskyi University of Management and Law of the Khmelnytskyi Oblast Council, Khmelnytskyi, 2021.

The dissertation is a complex scientific research of civil law regulation of property rights of legal entities through the prism of the case law of the European Court of Human Rights, during which the characteristic features of such protection are identified and established, protection of property rights of legal entities at the national level.

According to the results of the thesis research, specific features of a non-governmental organization to be met by a legal entity applying for protection of its civil rights to the European Court of Human Rights, namely: the goals and objectives of creation should not be related to public administration, this specified legal entity does not perform the functions of state power, public administration, public administration or part thereof, depending on the order of creation, it must be a legal entity of private law.

Improved the scientific idea of the need to harmonize and authenticate the translation of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms into Ukrainian and clarify the title of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as «Protection of property rights» in Ukrainian.

The author's additional feature of the concept of «property» is proposed, namely, the efficiency of use of such property, but which arises only in relation to the property of a legal entity. This feature is explained by the fact that these entities use property with the required level of security to achieve a certain necessary and desired result, projected effect, effective process, project and, accordingly, in the absence of this phenomenon suffer certain negative consequences in the form of reduction activities or even termination of its activities.

The author's classification of forms of protection of property rights of legal entities depending on the hierarchy of jurisdictions is offered, namely: the national and international form of protection is allocated, to the last to which the protection carried out by the international institutions, the organizations of which Ukraine is a member, or directly or through corresponding judicial institutions, including the European Court of Human Rights and separately identified for the latter specific features as a form of protection of property rights of legal entities: supranationality, the highest and final legal force of the decision, subsidiarity.

The study further developed the classification of methods of protection of civil rights by the European Court of Human Rights and proposed the following classification criteria: by subject composition of applicants (persons, non-governmental organizations, including legal entities, or groups of persons); by the nature of the

protected civil rights (property, non-property rights or property and non-property rights); depending on the nature of the negative impact on civil law (offenses, illegal actions of the state, other entities that are not recognized as subjects of crime or administrative offense).

The position is formulated that the exercise by a legal entity of the right of ownership as a separate civil right and the exercise by a legal entity of its subjective civil right are equivalent in content and saturation, after all, as a result of such implementation, the legal entity's need for material goods is met through opportunities that arise during the exercise of such a subjective right of ownership, so such exercise by a legal entity of its subjective right of ownership is expressed as the quintessence of ownership.

In the thesis work the identity of concepts «restriction of the property right of legal entities» and «restriction of realization of the property right of legal entities» is proved and given that they characterize certain active actions, behavior due to the introduction of certain permits, prohibitions, restrictions that actually complicate the implementation of legal entity its subjective property right, due to the narrowing of the content and / or scope of the subjective property right of such legal entity.

It is concluded that state interference in the property rights of legal entities in the context of the case law of the European Court of Human Rights is a behavior characterized by active actions to narrow the content and / or scope of subjective property rights of legal entities and, as a consequence, limit property rights, which must meet the limits of the legality of such interference.

The position on the compliance of state actions during the interference with the property rights of a legal entity with the limits of lawful interference is substantiated, in particular, the following basic requirements are singled out and established: legality, consideration of public interest and fair balance.

The content of the requirement of «legality», which refers to the limits of lawful interference of the state in the property rights of legal entities, which must meet the following criteria: accessibility, clarity and predictability of its consequences, as well as the law underlying such a requirement, must meet the principal rule of law.

During the study, the scientific opinion on the impossibility of forming specific and clear criteria, which the European Court of Human Rights takes into account when assessing and the balance of private and public interest in terms of taking into account the «public interest», was further developed. This requirement is set by the European Court of Human Rights to the extent of lawful interference with the property rights of legal persons, given that in each case all significant and individual circumstances of the plot of the case are taken into account. Therefore, it is important for the European Court of Human Rights to study and take into account the «public interest» in each new case.

It was found that the legal nature of the case law of the Court differs from the precedent in its classical sense, as a new, universally binding and unchangeable rule of law, on the contrary, the discretion available to the Court is inherent in established case law. actions to follow or deviate from its previous practice, because it actually carries out dynamic law enforcement and interpretative activities on the provisions of the Convention and Article 1 of the Protocol to the Convention in the current conditions and to ensure the main purpose of the international treaty - effective protection of property rights.

There is an understanding of the legal nature of the case law of the European Court of Human Rights as a well-established case law or a precedent of the Romano-Germanic legal system, as the European Court of Human Rights actually carries out dynamic law enforcement and interpretative work on the Convention for the Protection of Human Rights in order to ensure one of the purposes of the adoption of this international agreement - the effective protection of property rights of legal entities.

It was found that the national judicial system and the practice of the highest national courts, represented by the Supreme Court, in the field of protection of property rights of legal entities is moving towards identifying their practice as quasi-precedent, which is characteristic of the case law of the European Court of Human Rights, as a result, the Supreme Court forms its own unified law enforcement practice for such categories of disputes, which contributes to the development of the national judicial system towards pro-European standards, principles and values.

The scientific position is proposed that the case law of the European Court of Human Rights should be applied by national courts in proceedings on protection of property rights of legal entities as an integral part of national civil law, by referring to Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and fundamental freedoms, the legal position of the European Court of Human Rights on the content of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the simultaneous interpretation of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. The scientific position is proposed that the case law of the European Court of Human Rights should be applied by national courts in proceedings on protection of property rights of legal entities as an integral part of national civil law, by referring to Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and fundamental freedoms, the legal position of the European Court of Human Rights on the content of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and the simultaneous interpretation of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, thereby creating one's own legal understanding of the provisions of Article 1 of the Protocol to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and developing national case law.

Key words: *property rights, European Court of Human Rights, legal entity, protection of property rights, non-governmental organization, international form of protection of civil rights, property, limits of lawful interference, legality, public interest, fair balance, national civil law of Ukraine, case law of the European Court of Human Rights, pilot decisions of the European Court of Human Rights.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Іваницький А. М. Правова природа майна юридичних осіб у розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія : Юридичні науки. 2018. Т. 29 (68). № 2. С. 25-29.

2. Іваницький А. М. Справедлива рівновага як критерій правомірності втручання у право власності юридичних осіб в практиці Європейського суду з прав людини. *Альманах міжнародного права*. 2018. № 20. С. 33-40.

3. Іваницький А. М. Правомірне втручання у право власності юридичних осіб в практиці Європейського суду з прав людини. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 2. С. 79–82.

4. Іваницький А. М. Юридична особа як суб'єкт звернення до Європейського суду з прав людини. *Правова позиція*. 2020. № 2 (27). С. 147-151.

5. Andrii Ivanytskyi, Olena Cherniak. Appeal to the European Court of Human Rights as a form of protection of civil rights. *Visegrad journal on human rights*. 2020. № 2 (Vol. 3). P. 42-48.

6. Іваницький А. Значення практики Європейського суду з прав людини для вдосконалення національного цивільного законодавства України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 6 (292). С. 24-28.

Наукові праці які засвідчують апробацію результатів дослідження:

7. Іваницький А. М. Концепція «майна» юридичних осіб в розумінні статті 1 Першого протоколу Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. *Міжнародне право: de lege praeterita, instante, futura*: матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 8 грудня 2017 р.). Одеса, 2017. С. 175–178.

8. Іваницький А. М. Правова характеристика майна юридичних осіб в практиці Європейського суду з прав людини. *Право: історія, теорія, практика* :

матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 22–23 лютого 2018 р.). Херсон, 2018. С. 9–13.

9. Іваницький А. Ознаки та зміст правомірності втручання у право власності юридичних осіб за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. *Актуальні питання розвитку юридичної науки та практики* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції в 2-х томах (Київ, 18 травня 2018 р.). Київ, 2018. Том 2. С. 31-32.

10. Іваницький А. М. Правова характеристика захисту власності юридичних осіб в практиці Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної наукової конференції «Сімнадцять осінні юридичні читання» (Хмельницький, 19-20 жовтня 2018 р.). Хмельницький, 2018. Частина друга. С. 43-45.

11. Іваницький А. М. Способи захисту права власності Європейським судом з прав людини. *Юридична наука в XXI столітті: перспективні та пріоритетні напрями досліджень* : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Запоріжжя, 8–9 травня 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 47-50.

12. Іваницький А. М. Врахування «інтересу суспільства» під час дотримання меж правомірного втручання у право власності юридичних осіб в практиці Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми юридичної науки* : збірник тез Міжнародної науково-практичної конференції «Дев'ятнадцять осінні юридичні читання» (Хмельницький, 23 жовтня 2020 року). Хмельницький, 2020. С. 160-163.

13. Іваницький А. М. Проблематика виконання пілотних рішень Європейського суду з прав людини. *Актуальні проблеми розвитку природничих та гуманітарних наук* : збірник матеріалів IV Міжнародної науково-практичної конференції (Луцьк, 15 грудня 2020 року). Луцьк, 2020. С. 106-108.